

ØF- notat nr.: 17/2011

Ungdomsbedrift og entreprenørskap

av

Vegard Johansen

Østlandsforskning

Østlandsforskning er et forskningsinstitutt som ble etablert i 1984 med fylkeskommunene og høgskolestyrene/de regionale høgskolesentra i fylkene Oppland, Hedmark og Buskerud som stiftere i samarbeid med Kommunaldepartementet.

Østlandsforskning er lokalisert i høgskolemiljøet på Lillehammer og har i tillegg kontorer i Hamar. Instituttet driver anvendt, tverrfaglig og problemorientert forskning og utvikling.

Østlandsforskning er orientert mot en bred og sammensatt gruppe brukere. Den faglige virksomheten er konsentrert om to områder:

Næringsliv og regional utvikling
Velferd, organisasjon og kommunikasjon

Østlandsforskningens viktigste oppdragsgivere er departement, fylkeskommuner, kommuner, statlige etater, råd og utvalg, Norges forskningsråd, næringslivet og bransjeorganisasjoner.

Østlandsforskning har samarbeidsavtaler med Høgskolen i Lillehammer, Høgskolen i Hedmark og Norsk institutt for naturforskning. Denne kunnskapsressursen utnyttes til beste for alle parter.

ØF- notat nr.: 17/2011

Ungdomsbedrift og entreprenørskap

av

Vegard Johansen

østLandsforskning

Tittel: Ungdomsbedrift og entreprenørskap

Forfatter: Vegard Johansen

ØF-rapport nr.: 17/2011

ISSN nr.: 0808-4653

Prosjektnummer: 1098

Prosjektnavn: Ungdomsbedrift og entreprenørskap

Oppdragsgiver: Ungt Entreprenørskap og Hovedorganisasjonen Virke

Prosjektleder: Vegard Johansen

Referat: På vegne av Ungt Entreprenørskap og Hovedorganisasjonen Virke har Østlandsforskning gjennomført prosjektet *Ungdomsbedrift og entreprenørskap*. Målet er å undersøke om deltakelse i Ungdomsbedrift (UB) i videregående opplæring bidrar til å øke andelen unge mennesker som: har positive holdninger til entreprenørskap, etablerer egen bedrift, og driver sosialt entreprenørskap og intraprenørskap. I undersøkelsen deltar 1187 personer som er 24-25 år. Rundt halvparten av respondentene deltok i UB i perioden 2003/04-2005/06, mens den andre halvparten ikke har deltatt i UB. For fire av tolv dimensjoner finner vi signifikante forskjeller mellom de to gruppene, og det er: erfaring med entreprenøriell aktivitet, entreprenøriell kapasitet, karriereønske og lederansvar. Vi finner ikke forskjeller for bl.a. sysselsettingsevne, intraprenørskap, sosialt entreprenørskap, eie veletablert bedrift, vekstambisjoner og det å se entreprenørielle muligheter.

Emneord: Entreprenørskap, Ungdomsbedrift, regresjonsanalyse, entreprenøriell aktivitet, sosialt entreprenørskap

Dato: November 2011

Antall sider: 46

Pris: Kr 150,-

Utgiver: Østlandsforskning, postboks 223, 2601 Lillehammer
Telefon 61 26 57 00
Telefax 61 25 41 65
e-mail: post@ostforsk.no
<http://www.ostforsk.no>

Dette eksemplar er fremstilt etter KOPINOR, Stenergate 1 0050 Oslo 1. Ytterligere eksemplarfremstilling uten avtale og strid med åndsverkloven er straffbart og kan medføre erstatningsansvar.

Innhold

1. Bakgrunn	7
1.1 Hva er entreprenørskap i utdanningen?.....	7
1.2 Hva er Ungdomsbedrift?.....	10
1.3 Hva slags indikatorer benyttes?	11
1.4 Hva er gjort tidligere?	12
2. Metode.....	13
2.1 Design.....	13
2.2 Utvalg og datainnsamling	14
2.3 Operasjonalisering og dummykoding	15
2.4 Validitet.....	20
3. Resultater fra spørreundersøkelsen	23
3.1 Sysselsettingsevne, ledelse og utvikling	24
3.2 Sosialt/samfunnsmessig entreprenørskap.....	26
3.3 Entreprenøriell aktivitet	27
3.4 Entreprenørielle ambisjoner	29
4. Hovedfunn.....	33
4.1 Design, metode og formidling	33
4.2 Presentasjon av avhengige variabler	34
4.3 Sammenhenger med Ungdomsbedrift	35
4.4 Andre funn	37
4.5 Avsluttende kommentarer.....	38
Referanser	39
Vedlegg 1. Spørsmålene.....	43

Forord

På vegne av Ungt Entreprenørskap (UE) og Hovedorganisasjonen Virke har Østlandsforskning (ØF) gjort studien *Ungdomsbedrift og entreprenørskap*. Studien er gjort i løpet av fire måneder.

- Forberedelse: August-september 2011
- Datainnsamling og analyse: Oktober 2011
- Ferdigstilling notat: November 2011

Data er fra en spørreundersøkelse blant 1187 personer i alderen 24-25 år. Innsamlingen ble gjort over telefon av Norstat. Halvparten av respondentene deltok i Ungdomsbedrift (UB) i løpet av perioden 2003/04-2005/06, og den andre halvparten har ikke deltatt i UB.

Formidlingen av funn fra undersøkelsen vil skje i tre faser.

- November 2011: De fleste funn gis i dette ØF-notatet
- Juni 2012: Funn om UB og regionale variasjoner ses på i en kommende ØF-rapport. Arbeidstittelen er "Entreprenørskap i utdanningen og samfunnseffekter".
- 2012-: Datamaterialet vil danne grunnlag for vitenskapelige artikler om satsingen på UB i Norge.

Vi takker følgende personer for godt samarbeid:

UE: Trine Haugaard og Jarle Tømmerbakke

Virke: Robert Hval Straumann

Norstat: Cato Holmengen

Lillehammer, november 2011

Vegard Johansen
Prosjektleder

Svein Erik Hagen
Forskningsleder

1. Bakgrunn

Dette notatet er empirisk orientert. Formålet er å gjennomgå funn fra en spørreundersøkelse om betydningen av Ungdomsbedrift (UB) og annen entreprenørskapsopplæring. Det ses på om UB og annen opplæring i entreprenørskap virker inn på:

- Yrkestilknytning og intraprenørskap
- Sosialt og samfunnsmessig entreprenørskap
- Entreprenøriell aktivitet
- Entreprenørskapsholdninger (entreprenørielle ambisjoner)

For å måle eventuelle virkninger av UB sammenlignes et testutvalg (tidligere deltakere i UB) og et kontrollutvalg (ikke deltatt i UB). Data er hentet inn for 1187 personer, og av disse er 595 tidligere deltakere i UB og 592 har ikke deltatt i UB.

Etter introduksjonskapitlet har notatet følgende struktur. I kapittel 2 gjennomgås metodiske forhold. I kapittel 3 ses det på resultatene fra spørreundersøkelsen. Kapittel 4 ser på hovedfunn.

1.1 Hva er entreprenørskap i utdanningen?

De fleste forsøk på å klassifisere entreprenørskap i utdanningen (EiU) inkluderer forhold som: i) identifisere og forberede potensielle entreprenører for å starte eget foretak, ii) stimulere personlig utvikling (risikovilje, initiativ, samarbeidsevner m.m.), iii) forstå entreprenørskap og entreprenørskapsprosesser, og iv) trening for fremtidige entreprenørskapslærere. Det er imidlertid uenighet hvor mange kategorier man skal bruke: Jamieson (1984) har tre kategorier, Sexton and Kardasa (1992) skiller mellom fire, og Johannisson (1991) har fem. Vi skal her skjelve mellom tre tilnærminger til EiU. Denne inndelingen er internasjonalt anerkjent og gitt av Rosa, Scott & Klandt (1996).

- *Utdanning om entreprenørskap* innebærer at man lærer om entreprenørskap som et samfunnsmessig fenomen, det vil si hvilken rolle og betydning entreprenørskap har for utviklingen i samfunnet.
- *Utdanning for entreprenørskap* gjelder opplæring og trening for å utvikle kunnskaper og ferdigheter som gir grunnlag for å starte og drive en virksomhet.
- *Utdanning gjennom entreprenørskap* innebærer at man benytter entreprenørielle prosesser som et virkemiddel for å oppnå bestemte læringsmål, det vil si at man bruker entreprenørskap som en pedagogisk metode.

I dette prosjektet er vi særlig interessert i mulige virkninger av den entreprenørskapsopplæring som gis i grunnopplæringen. Læreplanen i Kunnskapsløftet vektlegger varierte læringsformer og læringsarenaer, praktisk læring og valgfrihet i nært samspill mellom skolen og samfunnet. Spilling og Johansen (2011) gir en gjennomgang av læreplanenes omtale av entreprenørskap, og den viser at entreprenørskap er et formål eller kompetansemål i flere fag. I grunnskolen er entreprenørskap med i samfunnsfag, kunst og håndverk, mat og helse og utdanningsvalg. I videregående opplæring er entreprenørskap inkludert i ett eller flere fag i de yrkesfaglige utdanningsprogrammene design og håndverk, elektrofag, medier og kommunikasjon, naturbruk og service og samferdsel. I studieforbereende finner man i entreprenørskap i samfunnsfag, markedsføring og ledelse, design og arkitektur, treningsledelse, lederutvikling og i entreprenørskap og bedriftsutvikling. Hovedvekten i grunnskolen er på *utdanning gjennom entreprenørskap*, mens man i videregående opplæring både har fokus på *utdanning gjennom entreprenørskap* og *utdanning for entreprenørskap*.

Spilling og Johansen (2011) systematiserer også de viktige entreprenørskapstilbudene i utdanningen. I høyere utdanning er *utdanning om entreprenørskap* særlig relevant innenfor samfunnsfagene og teknologi- og ingeniørfag. *Utdanning for entreprenørskap* er relevant innen økonomisk/ administrative fag og teknologi- og ingeniørfag. Når det gjelder *utdanning gjennom entreprenørskap*, så er dette relevant i pedagogisk utdanning og teknologi- og ingeniørfag.

I grunnopplæringen er entreprenørskap organisert som eget fag, som et emne som drøftes i et fag, eller som arbeidsform integrert i fag. I videregående opplæring kan programfaget *Entreprenørskap og bedriftsutvikling* velges i programområdet ”Språk, samfunnsfag og økonomi”, og i ungdomstrinnet er entreprenørskap ett av flere valgfag fra 2012. I fagene *Mat og helse* (ungdomsskole), *Lederutvikling* (videregående opplæring) og *Samfunnsfag* (grunnskole og videregående opplæring), skal elevene lære om entreprenørskap og entreprenørskapsprosesser. I praksis vil nok ulike lærere vektlegge teori om entreprenørskap ulikt. Som arbeidsform er entreprenørskap tett koblet til prosjektmetoden, og det er enten i regi av skolen selv eller i regi av eksterne aktører som UE. I grunnopplæringen kan man skille mellom disse tilbudene: elevbedrift/UB (utdanning gjennom og for entreprenørskap) og andre tverrfaglige prosjekter (utdanning gjennom entreprenørskap).

Tabell 1. Kategorisering av EiU i grunnopplæringen.

	Om	For	Gjennom
Entreprenørskap og bedriftsutvikling	X	X	X
Samfunnsfag, Mat og helse, Lederutvikling	X		
Elevbedrift / UB		X	X
Andre tverrfaglige prosjekter			X

Det er nylig gjennomført to kartlegginger av entreprenørskap i utdanningen i Norge. Johansen & Schanke (2011) tar for seg alle tilbud i grunnopplæringen. Bjørnåli mfl. (2011) gir en oversikt over tilbud i høyere utdanning.

I denne rapporten er vi særlig interessert i å se på mulige virkninger av UB i videregående opplæring. Vi vil også vurdere betydningen av studentbedrift (SB) i høyere utdanning. For å gi et utfyllende bilde har vi også konstruert en samlekategori som inkluderer ”andre former for EiU enn UB og SB”.

1.2 Hva er Ungdomsbedrift?¹

I *Ungdomsbedrift (UB)* erfarer elever hva det innebærer å starte, drive og avvikle sin egen bedrift. UB bygger på prinsippet om *learning by doing*, der elevene har ansvar for egen læring, med veiledning fra faglærer og mentor fra lokalt næringsliv. Elevene arbeider ut fra en reell idé og realiserer denne gjennom produksjon, markedsføring og salg. En UB registreres i Brønnøysundregisteret med UE som juridisk enhet. I tillegg til at elevene lærer om forretningsutvikling så får de trening i å samarbeide, jobbe kreativt, og se ressurser og muligheter i eget nærmiljø.

En kartlegging for skoleåret 2010/11 viser at UB er svært utbredt (Johansen & Schanke 2011). Hele 67 prosent av videregående skoler tilbyr UB, og seks prosent av elevene i videregående opplæring deltar årlig i UB (11000 elever). Kartleggingen viser også at UB er mer utbredt i yrkesfag (ni prosent) enn studieforbereidende utdanningsprogram (tre prosent). UBER etableres med basis i et programfag og skal nå de ulike læremålene i fagene som integreres i opplæringen, og dermed får ikke UBER likt innhold. Hvor mye tid UBER tar av ordinær undervisningstid varierer også. I skoleåret 2005/06 fant man at elevene i snitt brukte 200 timer på UBER, hvorav 100 timer var skoletimer og 100 timer var fritid (Frydenlund mfl. 2006).

I *Elevbedrift* erfarer elever hva det innebærer å starte, drive og avvikle sin egen bedrift i ungdomsskolen, mens i *Studentbedrift* erfarer elever hva det innebærer å starte, drive og avvikle sin egen bedrift i høyere utdanning. Mens *Elevbedrift* fokuserer på trening i samarbeid, det å jobbe kreativt, stole på seg selv og se ressurser og muligheter i eget nærmiljø, har forretningsutvikling en mer fremtredende plass i *Studentbedrift*. Som for UB varer også disse bedriftsprogrammene ofte ett skoleår/to semester.

¹ Denne delen er basert på presentasjonen av UB som gis av Ungt Entreprenørskap (2011).

1.3 Hva slags indikatorer benyttes?

Spilling og Johansen (2011) drøfter begrepet *entreprenørskap*. De starter med Schumpeters forståelse (1996), der entreprenørskap forstås som den sentrale utviklingsmekanisme i økonomien, og entreprenøren er den sentrale endringsagent. Entreprenørens rolle er å starte nye foretak som gir innovasjon i form av et nyskapende produkt eller tjeneste. I den klassiske forståelsen knyttes entreprenørskap til utvikling av ny økonomisk aktivitet gjennom nye foretak, men det er også utviklet andre forståelser som *sosialt* og *samfunnsmessig entreprenørskap* og *intraprenørskap*. Sosialt entreprenørskap er ofte rettet mot det å løse sosiale eller etiske problemer ved organisering av forretningsmessig virksomhet, og samfunnsmessig entreprenørskap inkluderer lokal mobilisering.² Intraprenørskap refererer til utvikling av ny forretningsmessig virksomhet innenfor et bestående selskap. Dette innebærer altså i prinsippet det samme som klassisk entreprenørskap, men at det skjer i en eksisterende organisasjon.

En annen "nyvinning" er begrepet *entreprenøriell*. Her er det tale om *entreprenørielle* egenskaper, *entreprenørielle* personer og *entreprenørielle* samfunn. Bruken av begrepet *entreprenøriell* er av mer generell karakter enn det å utvikle ny forretningsmessig virksomhet. Handlingsplanen for EiU viser f.eks. til det å se muligheter, å ta initiativ, å samarbeide og ha vilje til å ta risiko (Kunnskapsdepartementet mfl. 2009). Men planen viser også til kompetanse i det å starte og drive en bedrift. Slik sett kan man forstå at formålet med EiU er å bidra til at flere personer har kunnskap om entreprenørskap, at flere har positive (men gjerne også kritiske og reflekterte) holdninger til entreprenørskap, og at flere har forutsetninger for *entreprenøriell* aktivitet.

² Det er ulike definisjoner av sosialt og samfunnsmessig entreprenørskap. I tillegg til akademisk litteratur, kan man vise til at Ungt Entreprenørskap har sin egen forståelse. Her vurderer man at: "En sosialt entreprenør er en som anerkjenner et sosialt problem og bruker virkemidler fra forretningsverden for å skape sosial endring og forbedre enkeltmenneskers og gruppers livsvilkår. Sosialt entreprenørskap er motivert av å finne innovative løsninger på sosiale utfordringer fremfor økonomisk profitt. Suksess blir målt i sosial verdiskaping og hvor stor positiv innvirkning virksomheten har på folk og samfunn." (Ungt Entreprenørskap 2011).

1.4 Hva er gjort tidligere?

Vurderinger av internasjonal litteratur om EiU viser til ulike kunnskapshull. Mens flere studier ser på entreprenørskap i høyere utdanning (Solomon mfl. 2002, Souitarus mfl. 2007, Rodrigues mfl. 2010), er det få studier i grunnopplæringen. Videre viser nylige litteraturoversikter at det er få gode kvantitative studier av effektene av EiU, og det er særlig mangelen på kontrollgrupper som blir kritisert (Pittaway & Cope 2007, Asterbro & Bazzazian 2010). Denne studien møter begge disse forskningsutfordringene. For det første er vårt fokus på UB, det mest utbredte tilbudet i videregående opplæring i Norge og Europa. For det andre er våre kvantitative data av høy kvalitet: vi sammenligner en testgruppe og en kontrollgruppe, og påliteligheten til resultatene er ytterligere styrket ved at vi gjennomfører multivariate analyser for å kontrollere for eventuelle utvalgsfeil.

Sammenlignet med internasjonal litteratur er det forsket en god del på entreprenørskap i grunnopplæringen i Norge. De siste fem årene (2007-2011) har det blitt presentert et dusin forskningsprosjekter om EiU på nasjonalt plan, særlig knyttet til programmer i regi av Ungt Entreprenørskap. Grovt sett inkluderer studiene fire ulike tema: evalueringer av entreprenørskapistiltak og strategier (Rotefoss mfl. 2008, Ovesen mfl. 2011, Sjøvoll mfl. 2011), teoretisk orienterte analyser av EiU (Skogen & Sjøvoll 2010, Spilling & Johansen 2011), kartlegginger av EiU (Rotefoss & Nyvold 2007, Johansen & Schanke 2011), studier av effekter/læringsutbytte ved EiU (Johansen mfl. 2008a, 2008b, Johansen & Schanke 2009, Johansen 2010, Riese 2010). Det er imidlertid ingen norske studier de siste fem år som ser på langtidsvirkninger av deltakelse i entreprenørskap i grunnopplæringen (bl.a. yrkestilknytning, drive utviklingsarbeid som ansatt, og etablere en bedrift). Denne studien vil fylle et kunnskapshull i den norske debatten om sammenhenger mellom UB og holdninger til entreprenørskap, foretaksetablering, sosialt entreprenørskap og intraprenørskap. Internasjonalt er effekter av UB på lengre sikt undersøkt i en registerbasert studie i Sverige (Wennberg 2011), og det er publisert en komparering av etableringsfrekvens etter deltakelse i UB for Belgia, Norge og Slovakia (Johansen 2010).

2. Metode

Studiens mål er å kunne si noe generelt om sammenhenger mellom det å delta i Ungdomsbedrift (UB) og annen entreprenørskapsopplæring og bedriftsetablering, intraprenørskap og entreprenørielle ambisjoner m.m. Dette kapitlet forteller kort om forskningsdesign, operasjonalisering og validitet.

2.1 Design

Et typisk spørsmål ved evalueringer er om tiltaket man ser på, var det som førte til at man oppnådde et spesielt mål. Endring og utvikling følger ofte av et samspill av mange ulike forhold, og det er vanskelig å isolere og dokumentere betydningen av et enkelt tiltak eller virkemiddel. Ulike evalueringsdesign er prøvd ut for å svare for følgende utfordring: selv om vi kan observere den faktiske situasjonen (hva skjedde med de som deltok i tiltaket) så kan vi ikke observere den kontrafaktiske situasjonen (hva hadde skjedd om de ikke deltok). I vårt tilfelle så kan vi observere og måle hva som har skjedd med tidligere deltakere i UB, men vi kan ikke observere hva som ville skjedd uten UB-deltakelsen.

Som en proxy på den kontrafaktiske situasjonen benyttes ofte kontrollgrupper, og differansen i skåre mellom testgruppa og kontrollgruppa blir brukt som estimat på innflytelsen til tiltaket. I vårt tilfelle sammenlignes tidligere UB-deltakere (test) med de som ikke har deltatt i UB (kontroll). Men dette er ikke godt nok. Testgruppa kan være ulik fra kontrollgruppa for andre variabler som det er empirisk og teoretisk grunnlag for å anta virker inn på entreprenørskap og intraprenørskap m.m. Vi skal derfor også kontrollere for virkningen av andre uavhengige variabler når vi analyserer skårene til gruppene "UB" og "ikke UB". Dette blir gjort gjennom logistiske regresjonsanalyser. Variablene som det kontrolleres for er kjønn, alder, etnisk bakgrunn, foreldres entreprenørielle aktivitet, foreldres utdanning, program i VGO, eget utdanningsnivå, underveis/ferdig m/studier, og deltakelse i andre entreprenørskapstiltak.

2.2 Utvalg og datainnsamling

Utvalget er todelt, og vi foretok en stratifisert utvelgelse basert på alder (24-25 år) og kjønn. Datainnsamlingen ble organisert av ØF og intervjuene ble gjennomført av Norstat

Bruttoutvalget for testgruppa (UB-deltakere) ble trukket slik: Fra UE fikk ØF oversendt en datafil med informasjon om alle deltakere i UB født i perioden 1985-1987 (ca. 32000). Etter å ha stratifisert langs kjønn og fødselsdato (slik at vi hadde to aldersgrupper på 24 og 25 år), foretok vi enkel tilfeldig trekking til vi hadde 3000 UB-deltakere. Etter systematisk søk (ca. 100 arbeidstimer) satt vi med kontaktinformasjon for 2700 UB-deltakere. Denne kontaktlista ble oversendt til Norstat.

Bruttoutvalget for kontrollgruppa (ikke UB) ble trukket slik: Norstat stratifiserte den norske befolkningen langs kjønn og to aldersgrupper på 24 og 25 år. Deretter foretok de enkel tilfeldig trekking for et utvalg på rundt 3000 personer. Kontaktlista for testutvalget ble vasket opp mot kontrollutvalget slik at vi ikke hadde noen duplikater.

Norstat sine telefonintervjuer ble foretatt i tidsrommet 3. oktober til 18. oktober. ØFs ansvarlige informerte om prosjektet til Norstats ansvarlige, og denne brifet igjen intervjuerne internt. Datainnsamlingen ble gjennomført etter standard metoder: respondenten ringes opp og blir spurt om å delta i undersøkelsen, om respondenten ikke har tid til å gjøre intervjuet der og da, så avtales ny tid for intervju. Hvert intervju tok i snitt 7 minutter å gjennomføre. Det er en akseptabel lengde for telefonintervju.

Vi valgte aldersgruppen 24-25 år av flere grunner. For det første var UB en veletablert og utbredt ordning da disse deltok (2003/04-2005/06), og måten man drev UB på er sammenlignbar med UB i 2011. For det andre vil majoriteten av deltakerne ha tatt sitt første yrkesvalg, og det betyr at det er grunn til å forvente noe entreprenøriell aktivitet (og mer aktivitet enn man ville sett om vi valgte et kortere tidsintervall fra UB-deltakelsen enn fem til syv år). For det tredje tilhører respondentene kategorien "unge voksne", og vi kan få data som kan sammenlignes med andre nasjonale og internasjonale studier.

2.3 Operasjonalisering og dummykoding

Operasjonalisering innebærer det å knytte teoretiske begreper til empiriske indikatorer. Det enkleste er å formulere fakta- og kunnskapsspørsmål, men størsteparten av spørreskjemaet består av holdnings- og atferdsspørsmål, og ved slike spørsmål må man være særlig nøye med formuleringer.

Spørreskjemaet er utformet i dialog mellom ansvarlig forsker ved ØF, andre norske entreprenørskapsforskere og oppdragsgivernes referansepersoner. En svakhet ved skjemaet er at det er relativt kort, og at vi har få indikatorer til å dekke ulike forhold som entreprenørskap, entreprenørskapsholdninger, sosialt entreprenørskap og intraprenørskap. Det er derfor langt fra fullt samsvar mellom teoretiske begreper og de empiriske indikatorer som skal dekke dem. Dette handler om prosjektets ressurser og valgt teknikk for datainnsamling: telefonintervjuer er hensiktsmessig i forhold til å nå ut til mange respondenter på kort tid, men det er også en kostbar form for innsamling. På den positive siden kan vi vise til at indikatorene for ulike former for entreprenørskap m.m. er utformet slik at vi kan sammenligne våre funn med annen norsk og internasjonal litteratur på området.

For at telefonintervjuet ikke skulle ta for lang tid og koste for mye, ble vi nødt til å begrense antallet bakgrunnsvariabler. I regresjonsanalysens forutsetninger ligger det implisitt en ide om å inkludere alle relevante X-er (faktorer). Vi kommer et stykke på vei med å inkludere sytten bakgrunnsvariabler, men det er viktig å påpeke at det er andre dimensjoner enn de vi kontrollerer for som kan spille en rolle. Om andre relevante faktorer hadde blitt inkludert i modellene ville det nødvendigvis endret de resultater/estimer som beregnes.

Alle spørsmål og svaralternativer er presentert i vedlegg 1. Vi skal nå se på måten vi har kodet de mest sentrale variablene. Alle variabler er dummykodet (gitt verdi 0 og 1) for at variablene skal kunne brukes i regresjonsanalyser.

(1) Ungdomsbedrift (UB). Deltakelse i UB i regi av Ungt Entreprenørskap er vår sentrale variabel. Vi skiller mellom de som har deltatt i UB (verdi 1) og de som ikke har deltatt (verdi 0). 50 prosent av utvalget deltok i UB.

(2) Studentbedrift (SB). Noen høyskoler og universiteter tilbyr SB. Studenter vil ofte ha deltatt i SB som er organisert av Ungt Entreprenørskap, men SB kan også ha vært organisert av høyskolen/universitet selv eller andre eksterne aktører. I vår variabel inkluderes derfor SB i regi av UE, SB i regi av undervisningsinstitusjonen og SB i regi av andre aktører. Vi skiller mellom de som har deltatt i SB (verdi 1) og de som ikke har deltatt (verdi 0). 9 prosent av utvalget deltok i SB.

(3) Annen entreprenørskap i utdanningen (EiU). Denne variabelen inkluderer andre former for EiU enn UB/SB. Det kan f.eks. være elevbedrift i ungdomsskole, elevbedrift i videregående opplæring i regi av skolene selv, ulike lokale eller regionale prosjekter med fokus på entreprenørskap i grunnopplæring, og emner i entreprenørskap eller entreprenørskapsprosjekter i høyere utdanning. Vi skiller mellom de som har deltatt i andre former for EiU (verdi 1) og de som ikke har deltatt (verdi 0). 37 prosent av utvalget deltok i annen EiU enn UB og SB.

(4) Alder. Respondentene har to aldre: 24 år er gitt verdi 0 og 25 år er gitt verdi 1. Det er 51 prosent 24-åringer i utvalget.

(5) Kjønn. Kjønn er den mest brukte bakgrunnsvariabel i samfunnsvitenskapelig forskning. Tradisjonelt er menn klart oftere involvert i entreprenørskap enn kvinner, og tre av fire bedriftsetableringer i Norge er gjort av menn (Alsos & Kolvereid 2005). Vi har gitt menn verdien 1 og kvinner verdien 0. Det er 45 prosent kvinner i utvalget.

(6) Etnisk bakgrunn. Tidligere studier tyder på at etniske nordmenn har høyere grad av entreprenøriell aktivitet enn innvandrere (Østby 2004). I vår inndeling har vi tatt utgangspunkt i en grov gruppering: etnisk norske er gitt verdi 1 (en eller begge foreldre født i Norge) og innvandrere er gitt verdien 0 (begge foreldre eller personen selv er født i utlandet). Det er 90 prosent etniske nordmenn og 10 prosent innvandrere i utvalget.

(7) Foreldres utdanningsnivå: Foreldres utdanningsnivå er en ofte brukt klassifisering på sosial bakgrunn, og foreldres utdanningsnivå har mye å si for yrkes- og utdanningsvalg (Boudon 1974, Sieben mfl. 2001). Barn med foreldre som har høyere utdanning har bl.a. høyere sannsynlighet for å få jobb etter endt utdanning, bedre lønn, og et bedre nettverk. Vi har gitt verdi

1 til de som har en eller to foreldre med høy utdanning (minimum Bachelor) og verdi 0 til de der begge foreldre har lav utdanning. 55 prosent av utvalget har høyt utdannede foreldre.

(8) Foreldres entreprenørielle aktivitet: Foreldres yrkesvalg er også sentralt for deres barns valg: barn som er entreprenører eller selvstendig næringsdrivende vil ofte ha foreldre som var/er entreprenører eller selvstendig næringsdrivende (Scherer mfl. 1989, Matthews & Moser 1995). Vi har gitt verdi 1 til de som har en eller to foreldre som er eller har vært selvstendig næringsdrivende og verdi 0 der ingen foreldre er eller har vært selvstendig næringsdrivende. 48 prosent av utvalget har foreldre med erfaring som selvstendig næringsdrivende.

(9) Utdanningsnivå: I noen studier er det funnet en sammenheng mellom utdanningsnivå og entreprenørielle intensjoner og aktivitet (Bosma & Harding 2007), mens man i andre studier ikke finner noen slik sammenheng (Kolvereid mfl. 2007). Vi har gitt verdi 1 til de som har fullført Bachelor eller høyere, og verdi 0 til de som har videregående opplæring som høyeste utdanningsnivå. 34 prosent har høy utdanning.

(10) Studier: En del av respondentene vil ennå ikke være ferdige med utdannelsen sin. Vi skiller derfor mellom de som er ferdige med studier (verdi 1) og de som fortsatt studerer (verdi 0). 33 prosent av utvalget studerer fortsatt.

(11) Utdanningsprogram: Entreprenørskap er mer utbredt i yrkesfaglige utdanningsprogram enn i studiespesialiserende program, og det er også en tettere kobling mellom teori og praksis i yrkesfagene. Man kan derfor tenke seg at utdanningsprogram kan virke inn på senere entreprenørielle intensjoner. Vi skiller mellom de som tok yrkesfag (verdi 1) og de som tok studiespesialiserende (verdi 0). 54 prosent tok yrkesfag.

(12-13) Arbeidsplass: Når vi ser på de avhengige variablene som angår yrkestilknytning og intraprenørskap kontrollerer vi for arbeidsplass. Vi skiller da mellom de som jobber i det offentlige, de som jobber i privat sektor: små og mellomstore bedrifter (1-249 ansatte) og store bedrifter (250 ansatte eller flere).

(14-17) BA-region: Det er betydelige regionale variasjoner i omfanget av entreprenørskap, og disse kan sees i sammenheng med kulturelle og næringsmessige tradisjoner i ulike regioner.

Det er også registrert store regionale variasjoner i engasjementet i EiU, både når det gjelder antallet skoler, lærere og elever som deltar i entreprenørskapsaktiviteter (Johansen & Schanke 2011).

For å gjøre analyser av regionale variasjoner på en god måte, må man ta i bruk en hensiktsmessig regioninndeling. Norge deles inn i 162 BA-regioner, som kan grupperes i fem regiontyper der blant annet folketall i største senter i regionen er kriterium for avgrensingen. i) Storbyregioner (senter med 50000+ innbyggere), ii) Småbyregion (senter med 5000-50000 innbyggere utenfor distriktpolitisk virkeområde), iii) Småbyregion DPV (senter med 5000-50000 innbyggere innen distriktpolitisk virkeområde), iv) Tettstedsregion (senter med 1000-5000 innbyggere) og v) Spredt bosetting (med senter -999 innbyggere).

Hovedmønsteret ved bruk av SSBs statistikk om etableringsrater er at variasjonene følger et sentrum-periferi mønster: den høyeste aktiviteten er i bynære strøk, og den laveste aktiviteten er i de mer perifere områder. Byregioner utenfor DPV gjør det også godt for tidligfase entreprenøriell aktivitet (Kolvereid mfl. 2007). Vi skiller mellom storbyregion (59 prosent), småbyregion (20 prosent), småbyregion DPV (13 prosent) og tettsted/spredt bosetting (13 prosent).

(18) Sysselsettingsevne: Et av målene med opplæring i entreprenørskap er utvikling av personlige egenskaper og evner som er viktige også blant de som velger en karriere som ansatt. Som mål på sysselsettingsevne bruker vi ledighetsraten. Blant de som er ferdige med studier skiller vi mellom de arbeidsledige (verdi 1) og de arbeidende (verdi 0). Når vi tar ut de som studerer er det i utvalget 7 prosent ledige.

(19) Ledelse: Vår andre indikator på yrkestilknytning er lederansvar. Vi skiller mellom de som har lederansvar i jobben (verdi 1) og de som ikke har dette (verdi 0). 29 prosent av utvalget oppgir å ha ledelsesansvar.

(20) Intraprenørskap: Intraprenørskap viser til utvikling av ny forretningsmessig virksomhet i et bestående foretak. Vårt mål er følgende spørsmål: "Har du i løpet av de siste tre årene, alene eller sammen med andre, vært involvert i utviklingen av nye forretningsaktiviteter for din arbeidsgiver, som det å etablere et nytt utsalg eller et datterselskap eller å lansere eksisterende

produkter i nye markeder?” Vi skiller mellom de som har vært involvert i intraprenørskap (verdi 1) og de som svarer avkreftende (verdi 0). 20 prosent har vært involvert i intraprenørskap.

(21) Sosialt og samfunnsmessig entreprenørskap: Dette handler om å skape organisatoriske verktøy for å fremme sosiale mål. Vi har operasjonalisert dette som en frivillig organisasjon, og tenker med dette på lag, forening, nettverk innen områder som kultur, politikk, fritidsaktiviteter eller samfunnsutvikling. Vår første indikator er om respondentene har forsøkt å starte en frivillig organisasjon. De som har gjort et slikt oppstartforsøk får verdi 1 og de som ikke er/har vært involvert får verdi 0. 11 prosent av utvalget er/har vært involvert i sosialt entreprenørskap.

(22) Ledelse av frivillig organisasjon: Vår andre indikator på sosialt og samfunnsmessig entreprenørskap er følgende: Er du med i ledelsen av en frivillig organisasjon? De som er med i ledelsen av en frivillig organisasjon får verdi 1 og de som ikke er med i ledelsen får verdi 0. 15 prosent av utvalget er med i ledelsen av en frivillig organisasjon.

(23) Erfaring med entreprenøriell aktivitet: Erfaring med entreprenøriell aktivitet er målt ved å spørre respondentene om de har startet en bedrift tidligere eller nå forsøker å starte en ny bedrift. Erfaring med entreprenøriell aktivitet er summen av: Tidligfase entreprenøriell aktivitet (forsøker å starte en ny bedrift eller om de leder og eier en bedrift som er > 3.5 år) + Eie en veletablert bedrift (leder og eier en bedrift som er < 3.5 år) + Avsluttet bedrift (har etablert en bedrift som man har kvittet seg med eller solgt). De som har erfaring med entreprenøriell aktivitet får verdi 1 og de som ikke har slik erfaring får verdi 0. 15 prosent av utvalget har erfaring med entreprenøriell aktivitet.

(24) Tidligfase entreprenøriell aktivitet: Tidligfase entreprenøriell aktivitet måles ved å spørre respondentene om de forsøker å starte en ny bedrift eller om de leder og eier en bedrift som er yngre enn 3.5 år. De som er involvert i entreprenøriell aktivitet i tidlig fase får verdi 1 og de som ikke er involvert får verdi 0. 9 prosent av utvalget er involvert.

(25) Veletablert bedrift: Indikator nummer tre er det å eie en veletablert bedrift. Dette måles ved å spørre om man leder og eier en bedrift som er 3.5 år eller eldre. De som eier en veletablert

bedrift får verdi 1 og de som ikke eier en veletablert bedrift får verdi 0. 2 prosent av utvalget eier en veletablert bedrift.

(26) Vekstambisjoner: Studier av vekstbedrifter viser at en mindre gruppe av tidligfase entreprenørielle bedrifter skaper en stor andel av nye jobber (Kolvereid mfl. 2007). For å få frem vekstambisjonene blant har vi kartlagt hvor mange ansatte etablererne antar å ha om fem år. De som antar å ha 20 eller flere ansatte er gitt verdi 1, og de som antar 19 ansatte eller færre er gitt verdi 0. 11 prosent av etablererne antar høypotensial.

(27) Entreprenørielle muligheter: Vi måler tilgangen på entreprenørielle muligheter ved spørsmålet: "Tror du at det i løpet av de neste seks månedene vil oppstå gode muligheter for deg for å starte en ny bedrift der du bor?" De som svarer "ja" får verdi 1 og de som svarer "nei" får verdi 0. 21 prosent av utvalget ser entreprenørielle muligheter.

(28) Entreprenøriell kapasitet: En indikator på kapasitet til å utnytte forretningsideer er egenvurdering av om man har den nødvendige kunnskap og ferdigheter for å etablere en bedrift. De som opplever å ha entreprenøriell kapasitet får verdi 1 og de som svarer "nei" får verdi 0. 48 prosent av utvalget mener de har entreprenøriell kapasitet.

(29) Entreprenøriell karrierevei: Respondentenes vurdering av hvor attraktivt entreprenørskap er som karrierevei, er også en viktig indikator på holdningen for entreprenørskap. Vi har valgt å se på skillet mellom det å være selvstendig næringsdrivende og det å være ansatt. De som helst vil bli selvstendig næringsdrivende får verdi 1 og de som helst vil bli ansatt får verdi 0. 42 prosent vil bli selvstendig næringsdrivende.

2.4 Validitet

Innholdsvaliditet handler om relasjonen mellom teori og indikator, og om man empirisk måler det teoretiske begrepet som man ønsker å måle. Vi har allerede kommentert at en svakhet ved vår undersøkelse er at vi har snevret inn lengre teoretiske diskusjoner og begrepsbruk til en håndfull spørsmål som er empirisk håndterbare. Det er ikke fullt samsvar mellom teoriene

og empiriske indikatorer vi har valgt ut for å dekke dem. Presisjonsnivået er imidlertid styrket, da vi har koblet oss opp mot andre nasjonale og internasjonale undersøkelser.

Indre validitet handler bl.a. om hvor sikre man er på slutninger om årsakssammenhenger. I vår studie ser vi på betydningen av sytten forklaringsvariabler. Noen av våre logistiske regresjonsmodeller har akseptabel forklaringskraft og gir relativt sikre estimater, mens andre modeller er svakere. Det er viktig å påpeke at det er mulig å tenke seg flere relevante faktorer som det ikke er kontrollert for i vår studie.

Ytre validitet angår det å generalisere fra utvalg til populasjon. Ved å se på svarprosent og å gjennomføre en representativitetsanalyse får vi et bilde på den ytre validiteten.

I alt ble 4130 personer invitert til å delta i intervju, og det ble gjennomført intervjuer med 1333 personer (32 prosent). I 146 av intervjuene ble man ikke helt ferdige, så vi står igjen med 1187 fullførte intervjuer. 1690 personer (41 prosent) sa "nei" til å delta av prinsipp eller fordi de ikke var interessert i temaet, mens 1117 personer (27 prosent) sa "nei" til å delta fordi de ikke hadde tid. En kan tenke seg at frafallsgruppa sjeldnere er involvert i intraprenørskap, sosialt entreprenørskap, bedriftsetablering m.m. enn nettutvalget, og en indikasjon på dette er at frafallsgruppa består av en del personer som ikke synes teamet entreprenørskap er interessant. Om vi har en overrepresentasjon av personer som er involvert i ulike former for entreprenørskap vil dette i så fall både gjelde testutvalget (UB) og kontrollutvalget (ikke UB),

Svarprosenten er rundt 30, og dette er noe lavere enn vi hadde håpet. Samtidig er svarprosenten på nivå med andre tilsvarende undersøkelser. De aller fleste respondenter har svart på alle spørsmål som var aktuelle for dem. Selv om det for det meste er små "hull i datamatriksen" vil vi for alle tabeller oppgi N.

Tabell 2 vurderer representativiteten i både test- og kontrollutvalget for landsdel, bo- og arbeidsmarkedsregion, kjønn og alder. Jevnt over er representativiteten god.

Testutvalg (UB): I forhold til landsdeler, BA-region og kjønn er fordelingene i utvalget bortimot perfekt. Vi har en svak overrepresentasjon av 24-åringer (tre prosentpoeng).

Kontrollutvalg (Ikke UB): I forhold til BA-region er fordelingen i utvalget bortimot perfekt. For landsdeler har vi noe overrepresentasjon av Trøndelag (fire prosentpoeng), mens fordelingen i utvalget ellers er god. Vi har videre noe overrepresentasjon av menn (fire prosentpoeng) og en svak overrepresentasjon av 25-åringer (tre prosentpoeng).

Tabell 2. Sammenligning av populasjon og nettoutvalg. Prosent.

	UB-deltakere (test)		Ikke UB (kontroll)	
	Populasjon	Utvalg	Populasjon	Utvalg
<i>Landsdel*</i>				
Øst-Viken	25	25	26	25
Innlandet	9	9	7	6
Vest-Viken	12	11	13	12
Sørlandet	6	6	6	7
Vestlandet	22	21	28	27
Trøndelag	11	10	9	13
Nord-Norge	15	17	10	10
<i>BA-region**</i>				
Storbyregion	49	50	57	59
Småbyregion	18	17	21	20
Småbyregion DPV	17	16	11	11
Tettstedsregion	11	12	9	8
Spredt bosetting	5	5	2	2
<i>Kjønn</i>				
Mann	55	56	50	54
Kvinne	45	44	50	46
<i>Alder</i>				
24 år	51	54	50	47
25 år	49	46	50	53

*Landsdeler: Øst-Viken (Oslo, Akershus, Østfold), Innlandet (Hedmark & Oppland), Vest-Viken (Buskerud, Vestfold & Telemark), Sørlandet (Aust- & Vest-Agder), Vestlandet (Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane & Møre og Romsdal), Trøndelag (Sør- & Nord-Trøndelag) og Nord-Norge (Nordland, Troms & Finnmark)

**BA-regioner: Storbyregioner (senter med 50000+ innbyggere), Småbyregion (senter med 5000-50000 innbyggere utenfor distriktpolitisk virkeområde), Småbyregion DPV (senter med 5000-50000 innbyggere innen distriktpolitisk virkeområde, Tettstedsregion (senter med 1000-5000 innbyggere) og Spredt bosetting (med senter -999 innbyggere)

3. Resultater fra spørreundersøkelsen

I dette kapitlet gjennomgås funnene fra spørreundersøkelsen. Vi begynner med å se på variablene som omhandler yrkesdeltakelse (3.1). Så ses det på sosialt og samfunnsmessig entreprenørskap (3.2). Deretter tar vi for oss entreprenøriell aktivitet (3.3) og entreprenørielle ambisjoner (3.4).

For hver avhengig variabel som det ses på gjennomføres først en bivariat krysstabellanalyse (testgruppe og kontrollgruppe) og deretter en multivariat regresjon. Regresjonsanalyse brukes til undersøke sammenhenger mellom flere variabler samtidig. Analysen bygger på en antagelse om at avhengig variabel (Y) er en funksjon av uavhengige variabler (X) pluss et feilledd. Da alle avhengige variabler er dikotome (har to verdier), bruker vi logistisk regresjonsanalyse. Her beregnes hvor mye den naturlige logaritmen til oddsen for $Y=1$ endrer seg for hver enhets endring i X. I de logistiske modellene presenterer vi følgende mål:

- Logistiske regresjonskoeffisienter (B): Koeffisientens fortegn forteller oss retningen på sammenhengen.
- Standardfeilen (SF): Antyder hvor mye en utvalgsparameter kan komme til å variere fra den korrekte parameterverdien.
- P-verdier (P): Viser til sannsynligheten for at H_0 er korrekt, dvs. sannsynligheten for at det ikke er en sammenheng mellom uavhengig og avhengig variabel.
- Koeffisientene i oddsskalaen (OR): OR angir endring i odds mellom to forskjellige verdier på en variabel. Vi bruker kun dummyer, så det vil bety forskjellen mellom 0 og 1.
- Nagelkerke R^2 : I lineære regresjoner benyttes den multiple korrelasjonskoeffisienten (R^2) som et mål på hvor god modellen er. I logistisk regresjon kan vi beregne uliker Pseudo R^2 , og det hyppigst brukte målet er muligens Nagelkerke R^2 .

P-verdier gjengis i bivariate analyser og multivariate analyser. Vi angir p-verdier på tre nivåer:

*** = Signifikant 0.01 (99 % sannsynlighet for sammenheng)

** = Signifikant 0.05 (95 % sannsynlighet for sammenheng)

* = Signifikant 0.1 (90 % sannsynlighet for sammenheng)

3.1 Sysselsettingsevne, ledelse og utvikling

Entreprenørskap i utdanningen (EiU) er ment å stimulere utvikling av personlige egenskaper og evner som er viktige for alle, også de som velger en karriere som ansatt. Vi skal se på fordelingen for variablene sysselsettingsevne, lederansvar og intraprenørskap blant de som er ferdige med studier.

Tabell 3. Sysselsettingsevne, ledelse og intraprenørskap. Prosent.

	Ikke UB	UB
<i>Sysselsettingsevne (N = 771)</i>		
I arbeid	93	93
Arbeidsledig	7	7
Sum	100	100
<i>Ledelse** (N = 667)</i>		
Lederansvar	25	33
Ikke lederansvar	75	67
Sum	100	100
<i>Intraprenørskap (N = 663)</i>		
Intraprenør	19	22
Ikke intraprenør	81	78
Sum	100	100

Tabell 3 viser at andelene som er arbeidsledige er 7 blant tidligere UB-deltakere og 7 blant de som ikke deltok i UB. Videre ser vi at 33 prosent av tidligere UB-deltakere har lederansvar, mens dette gjelder for 25 prosent blant de som ikke deltok i UB. Til sist finner vi at 22 prosent av tidligere UB-deltakere er intraprenører, mens dette gjelder 19 prosent av de som ikke deltok i UB.

Intraprenører og nyskapende ansatte anses å være ressurser for bedrifter. Tabell 4 viser faktorer som spiller inn på deltakelse i intraprenørskap, og viktige variabler er arbeidsplass og deltakelse i SB. Resultatene tyder også på at kjønn og regiontype har noe betydning. Oddsene for å være involvert i intraprenørskap er:

- 2.0 ganger høyere blant de som jobber i privat sektor sammenlignet med de som jobber i offentlig sektor
- 1.9 ganger høyere blant de som deltok i SB enn de som ikke har deltatt i SB

Tabell 4. Faktorer som spiller inn på intraprenørskap.

	B	P	SF	OR
UB	0,26		0,19	1,29
SB	0,65	**	0,31	1,91
Mann	0,38	*	0,21	1,47
Privat sektor	0,67	***	0,24	1,96
Storbyregion	0,46	*	0,24	1,58
Småbyregion	0,49		0,31	1,63
Konstant	-2,61	***	0,31	0,07
Nagelkerke R ²	0.06			

B = Koeffisient. P = p-verdi, SF = Standardfeil & OR = Odds ratio

Referanse kategorier: Ikke UB, Ikke SB, Kvinne, Offentlig sektor, Småbyregion
DPV / Tettsted / Spredt bosetting

Tabell 5 viser hvilke faktorer som spiller inn på lederansvar. De viktigste variablene er arbeidsplass og regiontype (signifikant på 0.05-nivå). Resultatene tyder også på at kjønn og UB-deltakelse har noe betydning. Oddsen for lederansvar er:

- 2.1 ganger høyere for de som jobber i små og mellomstore foretak sammenlignet med de som arbeider i offentlig sektor og i store private foretak
- 1.4 ganger høyere blant de som bor i storbyregion sammenlignet med de som bor mindre sentralt

Tabell 5. Faktorer som spiller inn på lederansvar.

	B	P	SF	OR
UB	0,31	*	0,18	1,37
Annen EiU	0,25		0,18	1,28
Mann	0,33	*	0,18	1,39
Høy utdanning	0,20		0,21	1,22
Lite/middels privat foretak	0,73	***	0,18	2,07
Storbyregion	0,35	**	0,18	1,42
Konstant	-1,99	***	0,24	0,14
Nagelkerke R ²	0.07			

B = Koeffisient. P = p-verdi, SF = Standardfeil & OR = Odds ratio

Referanse kategorier: Ikke UB, Ikke SB, Kvinne, Offentlig/Stort foretak
Småbyregion DPV / Tettsted / Spredt bosetting

3.2 Sosialt/samfunnsmessig entreprenørskap

Det vi kaller sosialt entreprenørskap innebærer å se muligheter og å organisere ulike typer ressurser, der målet med det å skape en forretningsmessig virksomhet er å bidra til å løse sosiale og etiske utfordringer. Samfunnsmessig entreprenørskap inkluderer bl.a. lokal mobilisering, der man ønsker å stimulere til og legge til rette for økt økonomisk aktivitet (Johannisson & Nilsson 1989). En variant er "societal entrepreneurship" som viser til initiativ for å forbedre samfunnsforhold og bringe nye løsninger som kan bidra til en bærekraftig utvikling (Spilling & Johansen 2011).

Sosialt og samfunnsmessig entreprenørskap vil ofte ha en idealistisk karakter, og vi har valgt å se på det å etablere og lede frivillige organisasjoner (tabell 6). Andelene som er i ledelsen av en frivillig organisasjon er 15 blant tidligere UB-deltakere og 16 blant de som ikke deltok i UB. I befolkningen er rundt 17 prosent med i ledelsen av en frivillig organisasjon (Kolvereid mfl. 2007). Videre har 13 prosent av de som ikke deltok i UB etablert en frivillig organisasjon, og det gjelder 10 prosent av UB-gruppa.

Tabell 6. Ledelse og etablering av frivillig organisasjon. Prosent.

	Ikke UB	UB
<i>Lede frivillig organisasjon (N = 1185)</i>		
Leder frivillig organisasjon	16	15
Leder ikke frivillig organisasjon	84	85
Sum	100	100
<i>Etablere frivillig organisasjon* (N = 1186)</i>		
Har etablert frivillig organisasjon	13	10
Har ikke etablert frivillig organisasjon	87	90
Sum	100	100

Tabell 7 viser faktorer som spiller inn på det å etablere en frivillig organisasjon. Viktige variabler er etnisk bakgrunn og foreldres utdanning. Foreldres entreprenørielle erfaring ser også ut til å ha noe betydning. Oddsene for å ha etablert frivillig organisasjon er:

- 2.1 ganger høyere for innvandrere enn etniske nordmenn.
- 1.6 ganger høyere for de med høyt utdannede foreldre sammenlignet med de som ikke har dette.

Tabell 7. Faktorer for etablering av frivillig organisasjon.

	B	P	SF	OR
UB	-0,29		0,19	0,75
Annen EiU	0,23		0,20	1,26
Etnisk norsk	-0,80	***	0,27	0,45
Høy utdanning	0,30		0,19	1,34
Foreldre m/høy utdanning	0,46	**	0,20	1,59
Foreldre m/entreprenøriell erfaring	0,35	*	0,19	1,42
Tettsted / Spredt bosetting	0,24		0,27	1,27
Konstant	-2,95	***	0,24	0,05
Nagelkerke R ²	0.04			

B = Koeffisient. P = p-verdi, SF = Standardfeil & OR = Odds ratio

Referanse kategorier: Ikke UB, Ikke annen EiU, Innvandrere, Lav utdanning, Foreldre m/lav utdanning, Foreldre u/entreprenøriell erfaring, Storbyregion / Storbyregion / Storbyregion DPV

3.3 Entreprenøriell aktivitet

Vi har sett på fire indikatorer når det gjelder entreprenøriell aktivitet: erfaring med entreprenøriell aktivitet, tidligfase entreprenøriell aktivitet, veletablert bedrift og vekstambisjoner.

Den første indikatoren er erfaring med entreprenøriell aktivitet, og det måles ved å spørre om respondentene er eller har vært involvert i å starte en bedrift. I hele utvalget er det 15 prosent som har erfaring med entreprenøriell aktivitet, og de fordeler seg slik: 5 prosent er i ferd med å starte en bedrift nå, 4 prosent eier en nyoppstartet bedrift (>3.5år), 2 prosent har en veletablert bedrift (<3.5 år), og 4 prosent har kvittet seg med eller solgt bedriften. 17 prosent av UB-deltakere og 13 prosent av de som ikke deltok i UB har erfaring med entreprenøriell aktivitet.

Den andre indikatoren er entreprenørskap i tidlig fase, og dette måles ved å spørre respondentene om de nå forsøker å starte en ny bedrift eller om de leder og eier en bedrift som er yngre enn 3.5 år. 9 prosent av UB-deltakere og 8 prosent av de som ikke deltok i UB er involvert i tidligfase entreprenøriell aktivitet. Entreprenørskap i tidlig fase i Norge måles årlig i prosjektet Global Entrepreneurship Monitor, og resultatet for Norge har de siste årene variert rundt 8 prosent (Bullvåg mfl. 2010).

Den tredje indikatoren er det å eie en veletablert bedrift, og dette måles ved å spørre respondentene om de leder og eier en bedrift som er 3.5 år eller eldre. 3 prosent av UB-deltakere og 2 prosent av de som ikke deltok i UB eier en veletablert bedrift.

Den fjerde indikatoren er vekstambisjoner. Her har vi kartlagt hvor mange ansatte etablererne antar å ha om fem år. 11 prosent av UB-deltakere og 11 prosent av de som ikke deltok i UB antar å ha 20 eller flere ansatte om fem år.

Tabell 8. Entreprenøriell aktivitet, tidligfase entreprenøriell aktivitet, veletablert bedrift og vekstambisjoner. Prosent.

	Ikke UB	UB
<i>Entreprenøriell aktivitet** (N = 1171)</i>		
Erfaring med entreprenøriell aktivitet	13	17
Erfaring med entreprenøriell aktivitet	87	83
Sum	100	100
<i>Tidligfase entreprenøriell aktivitet (N = 1171)</i>		
Involvert i tidligfase entreprenøriell aktivitet	8	9
Ikke involvert i tidligfase entreprenøriell aktivitet	92	91
Sum	100	100
<i>Veletablert bedrift (N = 1171)</i>		
Har veletablert bedrift	2	3
Har ikke veletablert bedrift	98	97
Sum	100	100
<i>Vekstambisjoner (N = 170)</i>		
Antar 20 eller flere ansatte	11	11
Antar 0-19 ansatte	89	89
Sum	100	100

Tabell 9 viser hvilke faktorer som spiller inn på erfaring med entreprenøriell aktivitet. Nagelkerke R^2 0.13 og det er akseptabelt. De viktigste variablene er kjønn, foreldres entreprenørielle erfaring, SB, om man er ferdig med studier og UB. Resultatene tyder også på at regiontype har noe betydning. Oddsene for å ha erfaring med entreprenøriell aktivitet er:

- 2.8 ganger høyere blant menn sammenlignet med kvinner
- 2.5 ganger høyere for de med foreldre med entreprenøriell erfaring enn de som ikke har foreldre med slik erfaring

- 2.0 ganger høyere for de som deltok i SB sammenlignet med de som ikke deltok i SB
- 1.7 ganger høyere for de som er ferdige med studier sammenlignet med de som fortsatt studerer.
- 1.4 ganger høyere blant de som deltok i UB sammenlignet med de som ikke deltok i UB

Tabell 9. Faktorer som spiller inn på erfaring med entreprenøriell aktivitet.

	B	P	SF	OR
UB	0,36	**	0,17	1,43
SB	0,72	***	0,26	2,04
Mann	1,04	***	0,19	2,82
Foreldre m/høy utdanning	0,19		0,18	1,21
Foreldre m/entreprenøriell erfaring	0,90	***	0,18	2,47
Ferdig m/studier	0,54	***	0,20	1,71
Storbyregion	0,28		0,20	1,32
Småbyregion DPV	0,45	*	0,27	1,57
Konstant	-3,83	***	0,34	0,02
Nagelkerke R ²	0.13			

B = Koeffisient. P = p-verdi, SF = Standardfeil & OR = Odds ratio

Referanse kategorier: Ikke UB, Ikke SB, Kvinne, Foreldre m/lav utdanning, Foreldre u/entreprenøriell erfaring, Studerer, Storbyregion / Tettsted /Spredtbygd

3.4 Entreprenørielle ambisjoner

Vi har sett på tre variabler for å måle entreprenørielle ambisjoner. Resultatene ses i tabell 10.

Vi måler tilgangen på entreprenørielle muligheter ved spørsmålet: ”Tror du at det i løpet av de neste seks månedene vil oppstå gode muligheter for deg for å starte en ny bedrift der du bor?” 22 prosent av UB-deltakere og 20 prosent av de som ikke deltok i UB ser entreprenørielle muligheter.

Dernest ser vi på entreprenøriell kapasitet gjennom egenvurdering av om man har den nødvendige kunnskap og ferdigheter for å etablere en bedrift. 55 prosent av UB-deltakere og 41 prosent av de som ikke deltok i UB mener de har entreprenøriell kapasitet.

Til sist har vi spurt om respondentene helst vil være selvstendig næringsdrivende eller være ansatt. 46 prosent av UB-deltakere og 39 prosent av de som ikke deltok i UB vil helst være selvstendig næringsdrivende.

Tabell 10. Entreprenøriell mulighet, kapasitet og ønske. Prosent.

	Ikke UB	UB
<i>Entreprenørielle muligheter (N = 1156)</i>		
Ser entreprenørielle muligheter	20	22
Ser ikke entreprenørielle muligheter	80	78
Sum	100	100
<i>Entreprenøriell kapasitet*** (N = 1155)</i>		
Har entreprenøriell kapasitet	41	55
Har ikke entreprenøriell kapasitet	59	45
Sum	100	100
<i>Entreprenøriell karrierevei** (N = 1132)</i>		
Ønsker å bli selvstendig næringsdrivende	39	46
Ønsker å bli ansatt	61	54
Sum	100	100

Tabell 11. Faktorer for entreprenøriell kapasitet

	B	P	SF	OR
UB	0,47	***	0,12	1,60
SB	0,67	***	0,22	1,96
Annen EiU	0,45	***	0,13	1,57
Mann	0,88	***	0,12	2,41
Foreldre m/entreprenøriell erfaring	0,41	***	0,12	1,50
Ferdig m/studier	0,44	***	0,13	1,55
Konstant	-1,53	***	0,16	0,22
Nagelkerke R ²	0.13			

B = Koeffisient. P = p-verdi, SF = Standardfeil & OR = Odds ratio

Referanse kategorier: Ikke UB, Ikke annen entreprenørskap, Kvinne, Foreldre u/entreprenøriell erfaring, Studerer

Tabell 11 viser faktorer med virkning på entreprenøriell kapasitet. De viktigste variablene er UB, SB, annen EiU, kjønn, foreldres erfaring som selvstendig næringsdrivende og studier. Oddsen for å vurdere egen entreprenøriell kapasitet som god er:

- 2.4 ganger høyere blant menn sammenlignet med kvinner.
- 2.0 ganger høyere for de som deltok i SB sammenlignet med ikke-deltakere
- 1.6 ganger høyere for de som deltok i UB sammenlignet med ikke-deltakere
- 1.6 ganger høyere for de som deltok i annen EiU (enn UB og SB) sammenlignet med de uten slik EiU-erfaring
- 1.6 ganger høyere blant de som er ferdige med studier sammenlignet med de som fortsatt studerer
- 1.5 ganger høyere for de med foreldre med entreprenøriell erfaring sammenlignet med de som ikke har foreldre med slik erfaring

Tabell 12. Faktorer for ønske om å drive næring selvstendig

	B	P	SF	OR
UB	0,22	*	0,12	1,25
Annen EiU	0,56	***	0,13	1,75
Mann	0,64	***	0,12	1,89
Foreldre m/entreprenøriell erfaring	0,32	***	0,12	1,38
Konstant	-1,14	***	0,13	0,32
Nagelkerke R ²	0,08			

B = Koeffisient. P = p-verdi, SF = Standardfeil & OR = Odds ratio

Referansekategorier: Ikke UB, Ikke annen entreprenørskap, Kvinne, Foreldre u/entreprenøriell erfaring

Tabell 12 viser hvilke faktorer som spiller inn på karriereønsker (å bli selvstendig næringsrivende). De viktigste variablene er kjønn, annen EiU, og foreldres entreprenørielle erfaring. Resultatene tyder også på at UB-deltakelse spiller en rolle. Oddsen for å ønske å bli selvstendig næringsdrivende er:

- 1.9 ganger høyere blant menn enn kvinner
- 1.8 ganger høyere for de som deltok i annen EiU (enn UB og SB) sammenlignet med de uten slik EiU-erfaring
- 1.4 ganger høyere for de med foreldre med entreprenøriell erfaring sammenlignet med de som ikke har foreldre med slik erfaring

4. Hovedfunn

I denne studien har vi undersøkt hvorvidt Ungdomsbedrift (UB) og annen opplæring til entreprenørskap virker inn på:

- Yrkestilknytning og intraprenørskap
- Entreprenøriell aktivitet
- Sosialt og samfunnsmessig entreprenørskap
- Holdninger til entreprenørskap (ambisjoner)

4.1 Design, metode og formidling

Utvalget inkluderer et testutvalg (tidligere deltakere i UB) og kontrollutvalg (ikke UB). Testutvalget er stratifisert trukket (kjønn og alder), og består av deltakere i UB i perioden 2003/04-2005/06 som i dag er 24-25 år. Vi vet at de har deltatt i UB, men vi vet ikke om de fullførte hele UB-året eller om de fikk attest for gjennomføring. Kontrollutvalget er trukket ved en stratifisert utvelgelse (kjønn og alder) blant alle personer i Norge som er 24-25 år. Det ble foretatt en vasking av lister over kontaktinformasjon for å hindre duplikater.

I alt har vi intervjuet 1187 personer og 695 deltok i UB. Svarprosenten for spørreundersøkelsen er rundt 30, og det er noe lavt. Representativiteten vis-à-vis demografi og geografi er tilfredsstillende. Det kan imidlertid tenkes at de som har deltatt i undersøkelsen er mer interessert i temaet og oftere involvert i entreprenørskap enn de som valgte å ikke delta: frafallsanalysen viser at 41 prosent av bruttoutvalget sa ”nei” til å delta av prinsipp eller fordi de ikke var interessert i temaet.

Analyseteknikkene som benyttes er bivariat tabellanalyse og multivariat logistisk regresjon. I alt gjennomføres tolv bivariate analyser der vi sammenligner UB og ikke UB. Vi gjør også seks regresjonsanalyser der vi ser på betydningen av tretten til seksten andre uavhengige variabler.

Indikatorerne for ulike former for entreprenørskap er utformet slik at vi kan sammenligne funn med annen norsk og

internasjonal litteratur på området. Dette notatet skal kun gi en oversikt over resultater fra spørreundersøkelsen. Sommeren 2012 vil det publisert en analyse som går inn på regionale variasjoner av dette datamaterialet.

4.2 Presentasjon av avhengige variabler

Det ses på i alt tolv avhengige variabler som man kan tenke seg at entreprenørskapsopplæring, herunder UB, kan virke inn på.

Innen temaet *yrkestilknytning* ser vi på: Sysselsettingsevne (skiller mellom arbeidsledige og de som arbeider); Ledelse (skiller mellom de som har lederansvar i jobben og de som ikke har dette); og Intraprenørskap (skiller mellom de har vært med å utvikle nye forretningsaktiviteter for arbeidsgiveren og de som ikke har gjort dette).

Innen *sosialt og samfunnsmessig entreprenørskap* ser vi på: Involvering (skiller mellom de som har forsøkt å starte en frivillig organisasjon og de som ikke har gjort et slikt oppstartforsøk); og Ledelse av frivillig organisasjon (skiller mellom de som er med i ledelsen og de som ikke er det).

Innen *entreprenøriell aktivitet* ser vi på følgende: Erfaring med entreprenøriell aktivitet (skiller mellom de som har forsøkt å starte en bedrift og de som ikke har gjort dette); Tidligfase entreprenøriell aktivitet (skiller mellom de som forsøker å starte en ny bedrift eller eier en bedrift som er yngre enn 3.5 år, og de som ikke har dette); Veletablert bedrift (skiller mellom de som eier en bedrift som er 3.5 år eller eldre og de som ikke gjør dette); og Vekstambisjoner (skiller mellom de som antar å ha 20 eller flere ansatte om fem år og de som ikke har slike ambisjoner).

Innen *entreprenørielle ambisjoner* ses det på tre variabler: Entreprenørielle muligheter (skiller mellom de som ser gode muligheter for å starte en ny bedrift der de bor og de som ikke ser slike muligheter); Entreprenøriell kapasitet (skiller mellom de som mener de har den nødvendige kunnskap og ferdigheter for å etablere en bedrift og de som mener de ikke har dette); og Entreprenøriell karrierevei (skiller mellom de som ønsker å bli selvstendig næringsdrivende og de som ønsker å bli ansatt).

4.3 Sammenhenger med Ungdomsbedrift

Ungdomsbedrift i regi av Ungt Entreprenørskap er den sentrale uavhengige variabelen i studien. Resultatene tyder på at UB har positiv sammenheng med fire av tolv avhengige variabler. Bivariate analyser viser at:

- 17 prosent av UB-deltakere har erfaring med entreprenøriell aktivitet sammenlignet med 13 prosent i kontrollgruppa
- 55 prosent av UB-deltakere vurderer at de har entreprenøriell kapasitet sammenlignet med 41 prosent i kontrollgruppa
- 33 prosent av tidligere UB-deltakere har lederansvar, mens dette gjelder for 25 prosent i kontrollgruppa
- 46 prosent av UB-deltakere ønsker å bli selvstendig næringsdrivende sammenlignet med 41 prosent i kontrollgruppa.

I logistiske regresjoner finner vi at sammenhengene mellom:

- UB og erfaring med entreprenøriell aktivitet er signifikant på 0.05-nivå (95 % sannsynlighet for sammenheng)
- UB og vurdering av entreprenøriell kapasitet er signifikant på 0.05-nivå (95 % sannsynlighet for sammenheng)
- UB og lederansvar er signifikant på 0.1-nivå (90 % sannsynlighet for sammenheng)
- UB og karriereønske er signifikant på 0.1-nivå (90 % sannsynlighet for sammenheng)

Ellers tyder resultatene på at deltakelse i UB ikke har nevneverdig sammenheng med følgende variabler:

- Sysselsettingsevne
- Intraprenørskap
- Det å etablere en frivillig organisasjon
- Det å lede en frivillig organisasjon
- Tidligfase entreprenøriell aktivitet
- Det å eie en veletablert bedrift
- Vekstambisjoner
- Det å se entreprenørielle muligheter

Resultatene tyder på at UB har positiv sammenheng med fire av tolv avhengige variabler. Noen av funnene er i tråd med våre forventninger, noen funn er litt overraskende, og noen funn gir oss ny og viktig informasjon. Vi skal gi noen korte vurderinger.

Funn som er i samsvar med forventninger

Våre funn om at *UB virker å ha sammenheng med entreprenøriell kapasitet, karriereønsker og entreprenøriell aktivitet* er i samsvar med flere tidligere forskningsstudier (Peterman & Kennedy 2003, Johansen mfl. 2008a, Johansen 2010, Wennberg 2011).

Funn om at *UB ikke virker å ha sammenheng med det å etablere eller lede en frivillig organisasjon* er i samsvar med at sosialt entreprenørskap ikke var særlig fokusert på i UB i perioden 2003-2006. Sosialt entreprenørskap var en tematikk som først ble satset på av UE fra 2010 (Ungt Entreprenørskap 2011).

Funnet om at *UB ikke virker inn på vekstambisjoner* er i samsvar med en svensk registerstudie (Wennberg 2011). I den svenske studien er det minimal forskjell i gjennomsnittstørrelse for bedrifter skapt av tidligere UB-deltakere og kontrollgruppen.

Funn som ikke er i samsvar med forventninger

I flere studier har ulike aktører (offentlig ansatte, politikere, næringsliv, skoleledere) fremmet at UB og annen entreprenørskap i skolen er viktige tiltak for å styrke unge menneskers kjennskap til lokalsamfunns behov, hvilke muligheter som finnes lokalt og regionalt, samt hvordan det lokale arbeidslivet fungerer (Johansen mfl. 2008b, Rotefoss mfl. 2008). Vårt funn om at *UB ikke virker å ha sammenheng med det å se entreprenørielle muligheter der man bor*, var på denne bakgrunn noe overraskende.

Funn om at UB verken virker inn på tidligfase entreprenøriell aktivitet eller det å eie en veletablert bedrift var ikke i samsvar med våre antakelser. Vi forventet at UB ville ha sammenheng med alle indikatorer på entreprenøriell aktivitet.

Nye funn

Ett av målene med EiU er utvikling av personlige egenskaper og evner som er viktige også blant de som velger en karriere som ansatt. Det har i liten grad vært forsket på mulige sammenhenger

mellom EiU og yrkestilknytning og posisjon i bedrifter, så våre tre funn om dette er "nye" i en europeisk sammenheng. Funnene tyder på at: *UB har en sammenheng med lederansvar, UB har ingen sammenheng med sysselsettingsevne, og UB har ingen sammenheng med intraprenørskap.*

4.4 Andre funn

Studentbedrift: Det er positive sammenhenger mellom SB og erfaring med entreprenøriell aktivitet, intraprenørskap og egenvurdering av entreprenøriell kapasitet.

Annen entreprenørskap i utdanningen (EiU) enn UB og SB: Annen EiU har positive sammenhenger med karriereønske, erfaring med entreprenøriell aktivitet og entreprenøriell kapasitet.

Kjønn: Menn er overrepresentert med erfaring med entreprenøriell aktivitet, høy egenvurdering av entreprenøriell kapasitet og ønske om å bli selvstendig næringsdrivende.

Foreldres erfaring med bedriftsetablering: De som har foreldre som har vært eller er selvstendig næringsdrivende er overrepresentert med: erfaring med entreprenøriell aktivitet, høy vurdering av entreprenøriell kapasitet, og med ønske om å bli selvstendig næringsdrivende.

Etnisk bakgrunn: Innvandrere er overrepresentert blant de som har startet en frivillig organisasjon.

Foreldres utdanning: De med foreldre med høy utdanning er overrepresentert for det å starte en frivillig organisasjon.

Type arbeidsplass: De som jobber i små og mellomstore foretak har oftere lederansvar sammenlignet med de som arbeider i offentlig sektor og i store private foretak

Regionale variasjoner: Det er en høyere andel personer med lederansvar i storbyregioner enn i de andre regiontypene.

Studiesituasjon: De som er ferdig med studiene er (ikke overraskende) overrepresentert med erfaring fra entreprenøriell aktivitet og det å vurdere egen entreprenøriell kapasitet høyt.

Utdanningsvariablene: For variablene som gjaldt høyeste fullførte utdanningsnivå og utdanningsprogram i videregående opplæring finner vi ingen signifikante sammenhenger.

4.5 Avsluttende kommentarer

I europeisk sammenheng er det få gode kvantitative studier av entreprenørskap i grunnopplæringen, og det er særlig mangelen på kontrollgrupper som er blitt kritisert. Likeledes ble det i Norge til langt ut på 2000-tallet gjort flere studier om betydningen av UB og annen entreprenørskapsopplæring av varierende kvalitet. Jeg tok også del i et par slike "tilfredshetsstudier", da jeg begynte å forske på entreprenørskap i grunnopplæringen i 2006.

De fleste forskere tar forbehold om datas kvalitet. Men det er unntak, og dessverre har det gjennom noen studier blitt skapt et tildels et urealistisk bilde av virkninger av deltakelse i UB og andre entreprenørskapstilbud. Fra 2008 har det imidlertid vært en klar bedring i kvaliteten på data og nivået på forskningen om entreprenørskap i grunnopplæringen. Østlandsforskning (ØF) har gjennomført tre store kvantitative studier av grunnopplæringen med tilfredsstillende forskningsdesign (test-/kontrollgruppe og multivariate analyser). Resultater er gjengitt i flere internasjonale artikler og rapporter og notater. Rapporter/notater kan lastes ned gratis fra: www.ostforsk.no

- Johansen, Schanke & Skålholt 2008: *Entreprenørskapsopplæring og elevenes læringsutbytte*. ØF-rapport 08/2008.
- Johansen, Schanke & Lauritzen 2008, *Ungt Entreprenørskap og regional utvikling*. ØF-rapport 18/2008.
- Johansen & Schanke 2009, *Trivsel og fravær i videregående opplæring*. ØF-rapport 08/2009.
- Johansen 2011, *Ungdomsbedrift og entreprenørskap*. ØF-notat 17/2011.

Høsten 2012 vil vi publisere en ny stor studie av læringsutbyttet av entreprenørskapsopplæring i ungdomsskole og videregående skole. Studien måler læringsresultater i form av bl.a. ferdigheter i fag, grunnleggende ferdigheter, entreprenørskapskompetanse og skolemotivasjon. Studien er del av NIFU og ØFs prosjekt: *"Følgforskning om entreprenørskap i utdanningen 2010-2014"*. Oppdragsgivere er Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Nærings- og handelsdepartementet.

Referanser

- Alsos, G. & Kolvereid, L. 2005, Entrepreneurship among Women in Norway. I Hauge, E.S. & P.A. Havnes, *Women Entrepreneurs. Theory, research and policy implications*. Kristiansand: Høgskoleforlaget.
- Asterbro, T. & Bazzazian, N. 2010, Student startups and local economic development. *Proceedings from DRUID Conference*. London: DRUID
- Bjørnåli, E., Støren, L.A. & Henaug, I. 2011, *Entreprenørskap i høyere utdanning – en kartlegging av omfang og innhold*. NIFU-Rapport 17. Oslo: NIFU.
- Boudon, R. 1974, *Education, Opportunity and Social Inequality: Changing Prospects in Western Society*. New York: Wiley-Interscience.
- Bullvåg, E., Kolvereid, L., Mathisen, T. & Åmo, B.W. 2010, *Global Entrepreneurship Monitor - Entreprenørskap i Norge*. Bodø: Høgskolen i Bodø
- Frydenlund, S., Eide, T.H. & Johansen, V. 2006, *Følgeforskning av Ungt Entreprenørskaps program: 3. års følgeevaluering*. ØF-notat 07/2006. Lillehammer: Østlandsforskning
- Jamieson, I. 1984, Schools and enterprise. In Watts, A.G. and Moran, P. (Eds). *Education for enterprise*. Cambridge, Ballinger, 19-27.
- Johannisson, B. 1991, University training for entrepreneurship: A Swedish approach. *Entrepreneurship and Regional Development* 3(1), 67-82.
- Johannisson, B. & Nilsson, A. 1989, Community entrepreneurs: networking for local development, *Entrepreneurship & regional development*, 1: 3-19.
- Johansen, V. 2010, Entrepreneurship education and entrepreneurial activity. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business* (9)1: 74-85.
- Johansen, V., Schanke, T. & Skålholt, A. 2008a, *Entreprenørskapsopplæring og elevenes læringsutbytte*. ØF-rapport 08/2008. Lillehammer: Østlandsforskning
- Johansen, V., Schanke, T. & Lauritzen, T. 2008b, *Ungt Entreprenørskap og regional utvikling*. ØF-rapport 18/2008. Lillehammer: Østlandsforskning
- Johansen, V. & Schanke, T. 2009, *Trivsel og fravær i videregående opplæring*. ØF-rapport 08/2009. Lillehammer: Østlandsforskning

- Johansen, V. & Schanke, T. 2011, *Entreprenørskap i grunnopplæringen: Status 2010*. ØF-rapport 05/2011. Lillehammer: Østlandsforskning.
- Kolvereid, L., Bullvåg, E. & Aamo, B.W. 2007, *Global Entrepreneurship Monitor - Entreprenørskap i Norge*. Bodø: Høgskolen i Bodø
- Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Nærings- og handelsdepartementet 2009, *Entreprenørskap i utdanningen – fra grunnskole til høyere utdanning 2009–2014*.
- Matthews, C.H. & Moser, S.B. 1995, Family background and gender: implications for interest in small firm ownership, *Entrepreneurship & Regional Development*, 7: 365-378.
- Peterman, N.E. & Kennedy, J. 2003, Enterprise education: Influencing students' perceptions of entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice* 28(2): 129-144.
- Pittaway, L. & Cope, J. 2007, Entrepreneurship education: a systematic review of the evidence. *International Small Business Journal* (25)5: 479–510.
- Riese, H. 2010, *Friendship and learning: Entrepreneurship education through mini-enterprises*. PhD-avhandling. Bergen: Universitetet i Bergen
- Rodrigues, R.G., Raposo, M., Ferreira, J. & Do Paco, A. 2010, Entrepreneurship education and the propensity for business creation: testing a structural model. *International Journal of Entrepreneurship and Small Business* 9(1), 58-73.
- Rosa, P., Scott, M.G. & Klandt, H. 1996, *Educating Entrepreneurs in Modernising Economies*. Ipswich: Avebury
- Rotefoss, B. & Nyvold, C., 2007, *Entreprenørskapskompetanse i norsk grunnskole 2006/07*. KPB-rapport 1-2007. Bodø: Kunnskapsparken
- Rotefoss, B., Nyvold, C. & Ovesen, S. 2008, *Evaluering av regjeringens strategiplan for entreprenørskap i utdanningen 2004-2008*. KPB-rapport 4-2008. Bodø: Kunnskapsparken
- Ovesen, S., Gjertsen, A. & Rønning, W. 2011, *Evaluering av KRDs og NHDs tilskudd til Ungt Entreprenørskap*. NF-rapport 9. Bodø: Nordlandsforskning.
- Scherer, R.F., Adams, J.S., Carley, S.S. & Wiebe, F.A. 1989, Role model performance effects on development of entrepreneurial career preference, *Entrepreneurship: Theory and Practice*, 13(3): 53-71

- Schumpeter, J. A. 1996, *The theory of economic development*. London: Transaction Books.
- Sexton, D.L. & Kasarda, J.D. 1992, *The State of the Art of Entrepreneurships*. Boston: P.W. Kent Publishing Co.
- Sieben, I., Huinink, J. and De Graaf, P.M. 2001, Family background and sibling resemblances in educational attainment: trends in the former FRG, the former GDR and the Netherlands, *European Sociological Review*, (17): 401-430.
- Sjøvoll, J. mfl. 2011, *Kreativitet, innovasjon og entreprenørskap i utdanningssystemene i Norden*. København: Nordisk Ministerråd
- Skogen, K. & Sjøvoll, J. (red.) 2009, *Pedagogisk entreprenørskap: Innovasjon og kreativitet i skoler i Norden*. Trondheim: Tapir.
- Solomon G. T., Duffy, S. & Tarabishy, A. 2002, The state of entrepreneurial education in United States: A nationwide survey and analysis. *International Journal of Entrepreneurship Education*, 1(1).
- Souitaris, V., Zerbinati, S. & Al-Laham, A. 2007, Do entrepreneurship programmes raise entrepreneurial intention of science and engineering students? The effect of learning, inspiration and resources. *Journal of Business Venturing* 22(4): 566-591.
- Spilling, O.R. & Johansen, V. 2011, *Entreprenørskap i utdanningen - perspektiver og begreper*. NIFU-Rapport 4. Oslo: NIFU.
- Ungt Entreprenørskap 2011, *Ungt Entreprenørskaps hjemmeside*. Tilgjengelig på: www.ue.no
- Wennberg, K. 2011, *Practice Makes Perfect?* Stockholm: Stockholm School of Economics.
- Østby, L. 2004, *Innvandrere i Norge – hvem er de og hvordan går det med dem?* Oslo: Statistics Norway.

Vedlegg 1. Spørsmålene

Har du deltatt i Ungdomsbedrift i videregående opplæring?

- a. Ja
- b. Nei

Har du deltatt i Studentbedrift ved høyskole/universitet?

- a. Ja
- b. Nei

Har du deltatt i Elevbedrift i ungdomsskole?

- a. Ja
- b. Nei

Deltok du i annen type entreprenørskapsopplæring i utdanningen?

- a. Ja
- b. Nei

Kjønn

- a. Mann
- b. Kvinne

Alder _____

Hvor er du og dine foreldre født?

- a. Jeg er født i Norge, og en eller begge foreldre er født i Norge
- b. Jeg er født i Norge, men begge mine foreldre er født i utlandet
- c. Jeg er født i utlandet

Hva slags utdanning har du?

- a. Har ikke fullført videregående opplæring
- b. Videregående opplæring
- c. Videregående opplæring, men studerer nå til Bachelor
- d. Bachelor, men studerer nå til Master
- e. Master eller PhD

Hvilket program tok du i videregående?

- a. Studiespesialiserende/allmennfag
- b. Yrkesfag
- c. Yrkesfag med påbygning til studiespesialiserende

Har noen av dine foreldre grad ved universitet eller høyskole (Bachelor, Cand.mag eller høyere)?

- a. Nei
- b. Ja, far
- c. Ja, mor
- d. Ja, begge

Har dine foreldre/foresatte noen gang vært selvstendig næringsdrivende?

- a. Nei
- b. Ja, far
- c. Ja, mor
- d. Ja, begge

Hvilket alternativ passer best for din yrkesaktivitet akkurat nå?

- a. Student
- b. Arbeidende
- c. I foreldrepermisjon
- d. Sykemeldt
- e. Arbeidsledig
- f. Ufør
- g. Annet

Hvor arbeider du?

- a. Ansatt i det offentlige (kommune, fylkeskommune, stat)
- b. Ansatt i privat foretak med 9 eller færre ansatte
- c. Ansatt i privat foretak med mellom 10 og 249 ansatte
- d. Ansatt i privat foretak med 250 eller flere ansatte
- e. Selvstendig næringsdrivende

Hvilken posisjon har du?

- a. Jeg er leder
- b. Jeg er mellomleder
- c. Jeg har ingen lederoppgaver

Har du i løpet av de siste tre årene, alene eller sammen med andre, vært involvert i utviklingen av nye forretningsaktiviteter for din arbeidsgiver, som det å etablere et nytt utvalg eller et datterselskap eller å lansere eksisterende produkter i nye markeder?

- a. Ja, på eget initiativ
- b. Ja, på initiativ fra leder eller andre i bedriften
- c. Nei

Er du med i ledelsen av en frivillig organisasjon?

- a. Ja
- b. Nei

Har du alene eller sammen med andre forsøkt å starte en frivillig organisasjon?

- a. Nei
- b. Ja, i løpet av siste året har jeg vært involvert i et slikt oppstartsforsøk
- c. Ja, jeg har startet en frivillig organisasjonen de siste 3 1/2 år (etablert etter februar 2008)
- d. Ja, jeg har startet en frivillig organisasjon for mer enn 3 1/2 år siden (januar 2008 eller tidligere)

Om du kunne velge mellom å være selvstendig næringsdrivende eller å være ansatt av noen, hva ville du foretrekke?

- a. Selvstendig næringsdrivende
- b. Ansatt

Opplever du å inneha de ferdigheter og den kunnskap som er nødvendig for å starte en ny bedrift?

- a. Ja
- b. Nei

Tror du at det i løpet av de neste 6 månedene vil oppstå gode muligheter for deg for å starte en ny bedrift der du bor?

- a. Ja
- b. Nei

Har du alene eller sammen med andre forsøkt å starte en bedrift?

- a. Nei, og jeg har ikke intensjoner om å etablere bedrift
- b. Nei, men jeg har intensjoner om å etablere bedrift i nær fremtid
- c. Ja, jeg er involvert i et etableringsforsøk (siste år)
- d. Ja, jeg eier bedrift som er etablert de siste 3 1/2 år (etablert etter februar 2008)
- e. Ja, jeg eier bedrift som er eldre enn 3 1/2 år (januar 2008 eller tidligere)
- f. Ja, men bedriften er lagt ned/kvittet seg med

Hvor mange ansatte antar du at bedriften har om fem år?

- a. Ingen
- b. 1
- c. 2-5
- d. 6-19
- e. 20 eller flere

ØF-notat 17/2011

Ungdomsbedrift og entreprenørskap

På vegne av Ungt Entreprenørskap og Hovedorganisasjonen Virke har Østlandsforskning gjennomført prosjektet *Ungdomsbedrift og entreprenørskap*. Målet er å undersøke om deltakelse i Ungdomsbedrift (UB) i videregående opplæring bidrar til å øke andelen unge mennesker som: har positive holdninger til entreprenørskap, etablerer egen bedrift, og driver sosialt entreprenørskap og intraprenørskap. I undersøkelsen deltar 1187 personer som er 24-25 år. Rundt halvparten av respondentene deltok i UB i perioden 2003/04-2005/06, mens den andre halvparten ikke har deltatt i UB. For fire av tolv dimensjoner finner vi signifikante forskjeller mellom de to gruppene: erfaring med entreprenøriell aktivitet, entreprenøriell kapasitet, karriereønske og lederansvar. Vi finner ikke forskjeller for bl.a. sysselsettingsevne, intraprenørskap, sosialt entreprenørskap, eie veletablert bedrift, vekstambisjoner og det å se entreprenørielle muligheter.

ISSN: 0808-4653